

Putten in de Tweede Wereldoorlog

E. de Graaf

Met de Duitse inval op 1 september 1939 in Polen breekt de Tweede Wereldoorlog uit.

Even onverhoeds vallen de Duitsers op 10 mei 1940, zonder voorafgaande oorlogsverklaring ook ons land binnen. Na een korte strijd en na het bombardement op Rotterdam op 14 mei 1940, capituleerde het Nederlandse leger. Koningin Wilhelmina en de regering weten nog net op tijd uit te wijken naar Engeland.

De Duitsers vestigen in Nederland een burgerlijk bestuur onder leiding van Rijkscommissaris Seyss-Inquart. Bovendien worden er veel Duitse soldaten gestationeerd, waar generaal Christiansen het bevel over voerde. Bijna alle burgemeesters en ambtenaren blijven op hun post, zo ook in Putten. Jonkheer M.L. van Geen, al vanaf 1 oktober 1927 burgemeester van Putten, blijft zijn ambt tot 5 augustus 1941 uitoefenen. In de begindagen van de oorlog weet hij met zijn ambtenaren en vrijwilligers op goede wijze de opvang te regelen van een deel van de geëvacueerde bevolking van Nijkerk, Appel en Hoevelaken.

Al voor de oorlog begon, waren bepaalde voedingsmiddelen op de bon gegaan en moesten voedselproducten en genotmiddelen gerantsoeneerd worden, om de schaarste te verdelen. Ook moet iedere burger zich kunnen legitimeren en daarom wordt er een persoonsbewijs (P.B.) ingevoerd. Na de eerste fase, de periode van "de fluwelen handschoen", laten de Duitsers hun ware gezicht zien.

Op 29 juni, de verjaardag van Prins Bernhard, vinden er rellen plaats op de Harderwijkerstraat tussen oranjegezinde Puttenaren en NSB'ers. Kort daarop wordt burgemeester Van Geen

ontslagen en enige tijd opgesloten in het huis van bewaring te Arnhem.

De NSB'er F. Klinkenberg volgt Van Geen op als burgemeester. Veel onderduikers zoeken een goed heenkomen in het bosrijke buitengebied van Putten. Joden en mannen die niet te werkgesteld willen worden in Duitsland in het kader van de Arbeidsinzet.

Na het keerpunt in de oorlog, de Duitse nederlaag bij Stalingrad op 2 februari 1942, treden de Duitsers steeds harder op. Het verzet neemt toe en met name na Dolle Dinsdag, 5 september 1945. Velen denken dat de bevrijding door de geallieerde troepen op handen is. NSB'er Klinkenberg en andere collaborateurs, vluchten naar het oosten van het land, of zelfs naar Duitsland, omdat ze bang zijn voor bijtjesdag.

Op Dolle Dinsdag vindt er een schietincident plaats op de Harderwijkerstraat tussen een aantal verzetsmensen, die in een oude brandweerauto wapens vervoerde, en Duitse soldaten. Na het begin van de Slag om Arnhem belanden weer vele evacués uit Arnhem en Oosterbeek in ons dorp. Na de aanslag van het verzet bij de Oldenallerse brug in de nacht van 30 september op 1 oktober 1944, wil de Duitse bevelhebber van de Wehrmacht F. Christiansen een daad van afschrikking stellen. Het dorp wordt omsingeld door 2000 man van de Herman Göring-divisie. Bij de razzia worden uiteindelijk na een lange en bange nacht in de Oude Kerk 601 mannen afgevoerd naar het concentratiekamp Neuengamme, bij Hamburg. Het motto van dit concentratiekamp luidde: "Vernichtung durch Arbeit".

Ook Putten wordt nu geconfronteerd met de verschrikkingen van de oorlog. Dagelijks worden de spoorlijn en de Nieuwe Rijksweg door de geallieerde vliegtuigen gebombardeerd. Trekkers vanuit de randstad, doen op hun hongertochten ons dorp aan..

Na de vlucht van Klinkenberg wordt de veearts en ook wethouder C. Vervoorn waarnemend burgemeester, van september 1944 tot januari 1945. Dan neemt tijdelijk een andere NSB'er, H. Westerling, nog enige maanden het roer over. Later oefenen C. Vervoorn en de verzetsman G. Numan de functie van burgemeester weer uit, om zo goed mogelijk ons dorp door de laatste fase van de oorlog te loodsen.

Bij de bevrijding op 18 april door de Canadese troepen wordt er nog hevig gevochten op de Voorthuizerstraat en in Steenenkamer. Een viertal Canadezen en een handvol burgers komen om bij de zware gevechten. Op 4 juli 1945 brengt Koningin Wilhelmina een bezoek aan ons zwaar getroffen dorp. Ze spreekt met enige mannen van de 48, die levend zijn teruggekeerd uit de kampen en met verzetsmensen. Ook bezoekt ze een paar families die zwaar getroffen zijn door de razzia, doordat er mannen zijn weggevoerd en de huizen verbrand.

Zo ligt er na de bevrijding een grauwsluier over ons dorp, ondanks dat de oorlog op 5 mei 1945 eindigt, met de bevrijding van ons gehele land. Ook burgemeester Van Geen keert terug uit de concentratiekampen. Vanaf 15 maart 1945 is hij door de Duitsers ook op transport gesteld naar Neuengamme. Gebroken door zijn verblijf in de kampen, maar ook door het feit, dat velen denken, dat zijn kinderen, die allen in het verzet zaten, betrokken zouden zijn geweest bij de mislukte aanslag van 1 oktober 1944, waardoor ons dorp zo zwaar getekend werd, als "het dorp van de weduwen en wezen".

Korte tijd van 1 november 1944 tot 1 oktober 1948 heeft hij nog leiding gegeven aan onze gemeente. Op zaterdag 1 oktober 1949 werd het monument "De vrouw van Putten", van de hand van de beeldhouwer Mari Andriessen, onthuld door koningin Juliana, in aanwezigheid van zijn opvolger Jonkheer W.F. Quarles van Ufford en vele andere genodigden en Puttenaren.

+++